

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Юридичний інститут

Збірник наукових статей

**Актуальні проблеми
вдосконалення чинного
законодавства України**

Випуск XXVII

м. Івано-Франківськ, 2011

ЗВ'ЯЗОК ПІДГАЛУЗІ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ З ІНШИМИ ЧАСТИНАМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

УДК 347.121.2

При здійсненні своїх особистих немайнових прав у їх чистому вигляді, тобто для реалізації особистих немайнових прав не пов'язаних з майновими в приватно-правових відносинах, найчастіше використовуються норми цивільного законодавства, які зібрані в Книзі 2 Цивільного кодексу України „Особисті немайнові права фізичної особи”. Але варто сказати, що дані положення закону пов'язані з іншими частинами цивільного законодавства, так як і підгалузь особистих немайнових прав має зовнішні зв'язки з іншими частинами цивільного права.

Українськими дослідниками даного виду прав є Стефанчук Р.О., Давидова Н.О., Красицька Л.В., Устименко Н.В., Калітенко О.М., Чернооченко С.І., Малюга Л.В. та інші вчені. Окремо питанням взаємозв'язків особистих немайнових прав прямо не займався в науці ніхто. Але все-одно, досліджуючи дані права, цивілісти не можуть оминати аналізу всіх частин цивільного права і обмежити себе лише Книгою 2 Цивільного кодексу України (далі ЦКУ).

Розглянемо, в чому ж ці зв'язки полягають.

Насамперед, положення Книги 2 пов'язані з Книгою 1 "Загальні

положення". Так, ст.1 Цивільного кодексу України говорить, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові відносини, ст.3 називає загальною засадою неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, ст.201 закріплює особисті немайнові блага, які охороняються цивільним законодавством, серед яких перелічує в незакінченому переліку здоров'я, життя, честь, гідність, ділову репутацію, ім'я (найменування), авторство, свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також говорить, що життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Тим самим Книга 1 закладає підвалини цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин, прокладає шлях до здійснення особистих немайнових прав, надаючи можливість при цьому використовувати цивільне законодавство.

Також норми Книги 1 містять положення, завдяки яким особа може захистити свої особисті немайнові права. Особі надається право на захист свого цивільного права, на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства та право на їх самозахист, на звернення за захистом до суду, називає серед способів захисту цивільних прав та інтересів судом відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Ст. 23 Цивільного кодексу роз'яснює, що моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, який фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у приниженні честі, гідності, ділової репутації тощо. Звичайно ж, при порушенні особистих немайнових прав, які закріплені в Книзі 2, особі може завдатися моральна шкода, тому існує прямиий зв'язок між даною книгою і вищевикладеним положенням. Вказана стаття говорить також, яким чином може відшкодуватись моральна шкода. Вона може відшкодуватись грішми, іншим майном чи в інший спосіб, при цьому враховується характер правопорушення, глибина фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого, ступінь вини та межі розумності й справедливості. Для захисту особистих немайнових прав можуть бути використані й інші способи, які передбачає Книга 1, наприклад, може відшкодуватись матеріальна шкода, якщо така була завдана при порушенні немайнового права. Отже, можливості особи при захисті особистих немайнових прав не обмежені, цивільне законодавство лише встановлює рамки розумності та справедливості, а також інші важливі принципи.

Існує зв'язок Книги 2 із нормами загальних положень про осіб, як учасників цивільних правовідносин. Так, ст. 26 Цивільного кодексу закріплює, що фізична особа має усі особисті немайнові права, встановлені Конституцією та Кодексом, а також інші, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства; а ст. 94 вказує, що юридична особа має право на недоторканість її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на

інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати. Значить, фізична особа має всі особисті немайнові права, які закріплені в Книзі 2 цього Кодексу, а юридична особа може користуватися всіма нормами даної Книги, крім тих, які закріплюють особисті немайнові права, що за своєю природою можуть належати лише людині.

Крім того, Книга 2 закріплює особисті немайнові права на ім'я (ст. 294), на опіку чи піклування (ст. 292), а в Першій книзі дається їх поняття, здійснюється детальне регулювання. Вона говорить, що ім'я фізичної особи складається з прізвища, власного імені та по батькові (ст.28); а найменування юридичної особи повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму (ст. 90) тощо. Що стосується особистого немайнового права на опіку та піклування, то його цивільно-правове регулювання здійснює Глава 6 цієї Книги. Звідси випливає, що вказані норми пов'язані між собою, внаслідок чого існує прямий взаємозв'язок між Першою та Другою книгами Цивільного кодексу України.

Це основні зв'язки між даними частинами цивільного права, але існує безліч інших, що є менш вираженими або опосередкованими. Про них неможливо все розповісти, чи неможливо передбачити всі випадки, коли вони є необхідними, тому при здійсненні особистих немайнових права, які закріплює Книга 2 варто пам'ятати про те, що їх норми пов'язані із загальними положеннями, якими можна скористатися при вирішенні певних питань.

Чи існує зв'язок Книги 2 з Книгою 3 "Право власності та інші речові права"? На перший погляд, це дві різні за своєю суттю частини цивільного права, і стосуються вони різних сфер цивільно-правового регулювання: особистої немайнової та майнової. Але якщо заглибитись в зміст норм, можна виявити тонку лінію зв'язку між їхніми положеннями. Адже Книга друга закріплює особисте немайнове право особи на житло (ст. 311), а в Третій книзі дається саме поняття житла (ст. 379); також в ній передбачається відшкодування моральної шкоди власнику (ст. 389), яка завдається переважно при порушенні особистих немайнових прав. Також не виключена така ситуація, при вирішенні якої потрібно буде користуватися нормами двох цих книг, але як рівноправними, а не в допомогу одне одному. З цього випливає, що деякий зв'язок між нормами цих частин цивільного права може бути, але він надто опосередкований, щоб стверджувати про наявність зовнішніх зв'язків особистих немайнових прав з правами власності.

Наступна частина цивільного права це Право інтелектуальної власності, яке регламентується нормами Книги 4 Цивільного кодексу. Зв'язок між цими частинами цивільного права існує беззаперечно, адже дана Книга увібрала в себе норми, що регулюють особисті немайнові відносини інтелектуальної власності. Більше того, в своєму дослідженні ми вже зазначали, що особисті немайнові права інтелектуальної власності є інститутом, який разом з особистими немайновими правами в їх чистому вигляді складають підгалузь особистих немайнових прав. Отже, між книгами Другою та Четвертою існує

тісний взаємозв'язок, який допомагає нам у здійсненні особистих немайнових прав.

Книга п'ята містить норми, які в своїй сукупності складають найбільшу за обсягом частину цивільного права. Зобов'язальне право включає в себе договірні та позадоговірні зобов'язання. Що стосується договірних зобов'язань, то наявні в Кодексі норми дають нам підставу стверджувати: особисті немайнові права та договори пов'язують лише норми, які передбачають відшкодування моральної шкоди (ст. 611 ЦК та деякі інші). Але не заперечується той факт, що особи можуть укласти між собою договори, які не регламентовані в законі, якщо вони не суперечать йому. Тому, можлива така ситуація, при якій договір буде пов'язаний з особистими немайновими правами. Так, говориться про можливість укладення такого роду договору, як договір про надання медичної допомоги, договір донорства, і навіть пропонується закріпити їх в Кодексі під назвою „Договори, направлені на реалізацію особистих немайнових прав фізичної особи”. З цього випливає, що взаємозв'язок особистих немайнових прав з договірними зобов'язаннями не виключений.

Що ж до недоговірних зобов'язань, то в цьому випадку існує зв'язок між існуючими нормами в Цивільному кодексі. В Книзі 2 регламентуються права фізичної особи на життя і здоров'я, а в Книзі 5 знаходяться норми, які містять положення про відшкодування завданої їм шкоди та інші недоговірні зобов'язання, пов'язані з даними особистими немайновими правами. Так, глава 80 регулює зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи; глава 81 регулює зобов'язання, пов'язані зі створенням загрози життю та здоров'ю фізичної особи.

В другому параграфі глави 82 містяться положення, які присвячені суто відшкодуванню шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Як бачимо, при порушенні особистих немайнових прав на життя та здоров'я, що закріплює Книга 2, можуть наступати наслідки, передбачені в статтях Книги 5: відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я (ст. 1195), відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого (ст. 1200), відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину (ст. 1206) і т.д.

Більш опосередкований зв'язок присутній між даними правами та першим параграфом глави 82, який регулює загальні положення про відшкодування шкоди. Тим не менше, в ньому містяться важливі положення, що використовуються при посяганні на особисті немайнові права. Так, ст. 1167 зазначає підстави відповідальності за моральну шкоду, серед яких називає моральну шкоду, завдану фізичній чи юридичній особі, неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю за наявності вини особи що її завдала, а в деяких випадках незалежно від вини. Також в цьому параграфі передбачається порядок відшкодування шкоди, яка завдається при порушенні особистих немайнових прав, ст. 1168 передбачає, що моральна шкода, завдана каліцтвом

або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована одноразово чи шляхом здійснення щомісячних платежів, а завдана смертю моральна шкода відшкодовується чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим) померлого, особам, що проживали з ним однією сім'єю. Ст.1169, наприклад, передбачає порядок відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист: якщо така шкода завдана при самозахисті від протиправних посягань і не перевищують межі необхідної оборони, тоді вона не відшкодовується, але якщо вона завдається іншій особі, то повинна відшкодуватися, а якщо самозахист здійснювався дозволеним способом, то відшкодування буде вимагатися від особи, що вчинила протиправну дію. Існує ще ряд норм у даному параграфі, які допоможуть нам при вирішенні питання відшкодування шкоди, завданої особистим немайновим правом, тому не слід забувати про зв'язок даних прав з цією частиною цивільного права.

Книга 6 Цивільного кодексу Спадкове право не впливає на регулювання чи захист особистих немайнових прав, вони лише згадуються, як виключення з переліку прав, що переходять за спадкуванням до спадкоємців, тобто особисті немайнові права не можуть входити до складу спадщини (ст. 1219). Але деякий опосередкований зв'язок можна відшукати в деяких нормах. Наприклад, ст. 1255 закріплює таємницю заповіту, певним особам закон забороняє розголошувати відомості, що стосуються заповіту. Вихідним об'єктом даної норми є інформація, як немайнове благо, а право на інформацію, право на таємницю щодо певних відомостей є особистими немайновими правами особи. Отже, не варто категорично стверджувати, що зв'язку між особистими немайновими правами та Спадковим правом, чи іншими частинами цивільного права, не існує, оскільки інколи його можна прослідкувати між тими чи іншими положеннями їхніх правових норм.

Таким чином, в процесі аналізу взаємозв'язків особистих немайнових прав у різних частинах цивільного права ми дійшли висновку, що дані права пов'язані в більшій чи меншій мірі, але з усіма цими частинами.

Федюк Л.В. Зв'язок підгалузі особистих немайнових прав з іншими частинами цивільного права

Наукова стаття зосереджена на вивченню питання, як співвідносяться між собою особисті немайнові права з різними частинами цивільного права. При цьому проводиться аналіз всіх книг Цивільного кодексу. В результаті детального дослідження норм виявляється, що в тій чи іншій мірі підгалузь особистих немайнових прав зв'язана з усіма іншими підгалузями цивільного права.

Ключові слова: особисті немайнові права, підгалузь цивільного права.

Федюк Л.В. Связь подотрасли личных неимущественных прав с другими частями гражданского права

Научная статья сосредоточена на изучению вопроса, как соотносятся между собой личные неимущественные права с разными

частями гражданского права. При этом проводится анализ всех книг Гражданского кодекса. В результате детального исследования норм оказывается, что в той или иной мере подотрасль личных неимущественных прав связана со всеми другими подотраслями гражданского права.

Ключевые слова: личные неимущественные права, подотрасль гражданского права.

Fedyuk L.V. Connection of subindustry of the personal unproperty rights is with other parts of civil law

The scientific article is concentrated on to the study of question, as the personal unproperty rights are correlated between itself with different parts of civil law. The analysis of all books of the Civil code is thus conducted. It appears as a result of the detailed research of norms, that in one or another measure the subindustry of the personal unproperty rights is related to all other subindustries of civil law.

Keywords: personal unproperty rights, subindustry of civil law.